

HRVATSKI

EKSKLUSIVNO Povjesničarka Blanka Matković se pita:

Spomenik
Jasenovac

Ako su nam lagali o Jasenovcu, a jesu, o kojim su nas još događajima lagali?

Očito je da Hrvatska još nije napustila doba kada su se na funkcije postavljali podobni poslušnici

F

MARIJANA DOKOZA

U prošlom broju Fenixa smo objavili prvi dio intervjuja s poznatom hrvatskom povjesničarkom Blankom Matković u kojem govori o logoru Jasenovac, pokušajima da se zmetne istina, napadima, nekim dokumentima Udbe, te drugim zanimljivim temama. U ovom broju intervju smo proširili i na dopredsjednika Udruge hrvatske družbe povjesničara Peter Anthony Ercegovca, te na člana Upravnog odbora Udruge Nikolu Banića.

U studenom ćemo objaviti treći i ujedno zadnji dio intervjuja.

FM: Do kada je logor Jasenovac bio aktivran i čemu je služio?
Matković: Prema dokumentima koje smo objavili logor odnosno Kazneni zavod Jasenovac (ili Zavod za prisilni rad Jasenovac) djelovao je najmanje do 1948. godine. Ivo Banac je u svojoj knjizi „Sa Staljinom protiv Tita“ napisao da su u logoru zatvarani i kominformbiroovci. Ako je taj podatak točan, velika je vjerojatnost da je Jasenovac bio aktivran i nakon 1948. Istraživanjem informbiroovaca nismo se detaljnije bavili, no uvezvi u obzir već spomenute dokument o gradevinama logora iz 1956., posve je moguće da je logor postojao i početkom 1950-ih.

FM: Priča o Jasenovcu je otvorena 90-ih, a potom opet zamrla. Nakon vašeg istupa čini se kako je vaša istina o Jasenovcu nepozljiva i još uvijek je tabu tema u Hrvatskoj.

Matković: Priča o Jasenovcu, kao i ona o Bleiburgu, Križ-

nom putu i nekim drugim temama biva otvorena onda kada je to nekome potrebno radi nekih drugih interesa, najčešće političkih, iako ima i onih koji od ovakvih tema veoma dobro žive pa im stoga nije u interesu da se o ovim temama povede objektivno istraživanje i konačno odgovori na ključna pitanja. Moje je mišljenje da priča o Jasenovcu nikada nije potpuno zamrla. Mi smo u našem radu istaknuli nekoliko autora koji su tijekom 1990-ih i kasnije doprinijeli istraživanju istine o Jasenovcu. Naročito smo naglasili zasluge Ljubice Štefan koja je bila izložena podsmjehu i linču kakvog smo i mi iskusili tijekom posljednjih mjeseci iako je riječ o ženi koja je skupa sa svojim ujakom Lujom svojedobno proglašena Pravednikom među narodima i čija su imena ovjekovjećena na Zidu časti. No, unatoč tome što su postojala svjedočanstva o posli-

jeratnom logoru Jasenovac, mi smo prvi koji su pronašli dokumenti koji njegovo postojanje više ne stavljaju pod znak pitanja. Prvi dokument pronašla sam u proljeće 2009., no kolega Stipo Pilić i ja nastavili smo istraživati ovu problematiku jer smo vjerovali da dokumenta ima još. Rad smo napisali 2013. i poslali ga uredništvu Radova HAZU-a u Zadru. Objavljen je u prosincu 2014., no iako se radilo o veoma bitnom znanstvenom radu iz novijem hrvatske povijest naš rad niješao je na šutnju. Na zamolbu kolege Pilića rad je iznova objavljen u knjizi Jasenovacki logori, a zahvaljujući promocijama na kojima je kolega Pilić govorio o našem istraživanju, naš rad privukao je veću pažnju javnosti, ali naravno i Slavka Goldsteina. Goldstein je početkom 2016. objavio svoj odgovor u obliku tog svog pamfleta, kog neki nazivaju „knjigom“.

Bio je to patetičan pokušaj brisanja poda s našim imenima i kredibilitetom, no Goldstein je upao u jamu koju je nama kopao i propisno se osramotio.

Jedan običan građanin od ministra traži da krši zakon

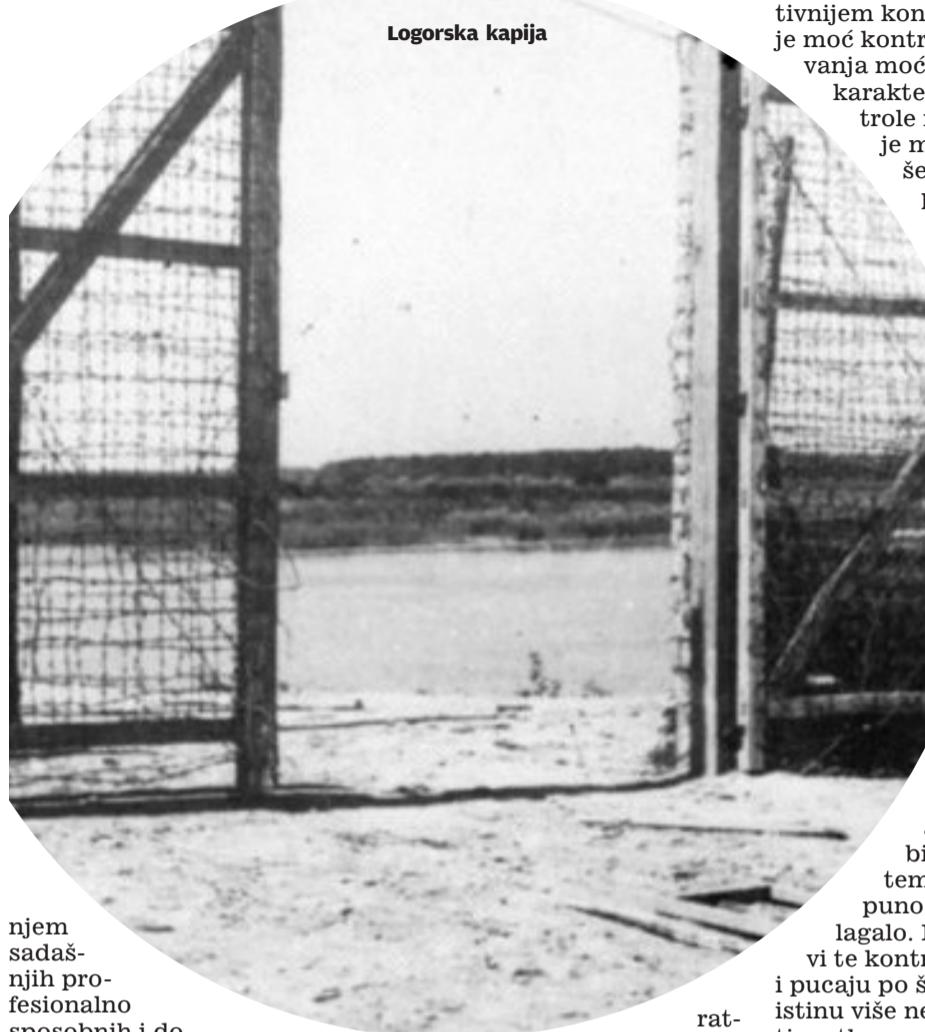
Nitko ne može protiv istine, pa je svakom onome koji takvo što pokuša, trud una prijet osuđen na neuspjeh. Činjenica da nama nikada nije odgovoren na spomenuti dopis iako je ministar Zlatko Hasanbegović našao vremena pohoditi promociju Goldsteinovog pamfleta te doticnog čak i primiti na sastanak ne bi li ga udobrovoljio. Goldstein je kasnije u jednom intervjuu izjavio da je na tom sastanku s Hasanbegovićem istaknuo da je došao iz bojazni da će ministar „intervencijom u Jasenovcu ondje pokvariti atmosferu uklanja-

< NASTAVAK NA STRANI 8.

HRVATSKI

> NASTAVAK SA STRANE 7.

Logorska kapija

njem sadašnjih profesionalno sposobnih i dobroih kustosa i postavljanjem onih koji su drukčije ideološki nastrojeni". Ovom rečenicom Goldstein je priznao da se u jednoj javnoj instituciji zapošljavaju oni koji su ovako ili onako „ideološki nastrojeni“, pa eto, on ne želi one koji razmišljaju drugačije. Neobično je da se u jednoj „demokratskoj“ zemlji nitko nije osvrnuo na ovu izjavu kojom jedan obični građanin od ministra traži da krši zakon u državi u kojoj je zakonom zabranjena diskriminacija na osnovi političkog ili drugog uvjerenja.

Jasenovac tabu tema!

Očito je da Hrvatska još nije napustila doba kada su se na funkcije postavljali podobni

nog Jasenovca i uvrstili ih na popis žrtava ratnog logora Jasenovac, a jesu, koliko je još onih o kojima su nas lagali? Ako su nam lagali o Jasenovcu, a jesu, o kojim su nas još dogadajima lagali? Lažljivci i manipulatori obično su seriski, pa ne možemo računati s tim da su u svemu drugome bili iskreni. I konačno, ako su nas lagali o nečemu čime su nam desetljećima nametali krvnju i tom se laži služili da nas nazivaju zločincima koji ne samo da su zasluzili odmazdu na Bleiburgu, već i to da kaznu moraju odslužiti i oni rođeni nakon završetka Drugog svjetskog rata, što to govori o njima i njihovom alibiju za zločine koje su nad Hrvatima izvršili?

O čemu su nas još lagali

Ovdje nije riječ samo o Jasenovcu, kako mnogi misle. Ovdje je riječ o tome da mi nemamo pojma što je istina o našim životima jer nas se konstantno lagalo od trenutka kad su bili djedovi mnogih od nas bili djeca ili tinejdžeri. Dokle god mi ne znamo istinu o nama samima, vladajući nas lakše drže u pokornosti. Nije li uostalom tako bilo kroz čitavu ljudsku povijest? Nije li u diktaturama znanje bilo dopušteno samo odabranima, a ostalima nikako ili tek djelomično? Ne kaže se uzalud da je znanje moć. To znači da je našim znanstvenim rezultatima drugovima oduzet dio njihove moći da nas kontroliraju i etiketiraju. Da stvar bude gora po njih, mi smo samostalni znanstvenici i istraživači koji račune polazu samo znanosti, a ne njihovim partijama. Aristotel je, dodu-

še govoreći u jednom pozitivnijem kontekstu, rekao da je moć kontrole našeg djelovanja moć kontrole našeg karaktera, a moć kontrole našeg karaktera je moć kontrole našeg života. Ta moć pripada nama jer naše djelovanje kontroliramo sami i djelujemo u skladu sa znanstvenim i etičkim standardima, ali i osobnim moralnim uvjerenjima. U bivšoj Jugoslaviji moćnost kontrole je bila daleko veća što ujedno objašnjava činjenicu zašto Jasenovac nije bio tabu tema već tema o kojoj se jako puno pisalo i naravno lagalo. Danas se sustav te kontrole raspadaju i pucaju po šavovima jer se istinu više ne može zaustaviti metkom, pa bih medijsko ludilo koje smo naročito osjetili ovog proljeća opisala kao trzaje naših partijskih dušebrižnika jer kao što je i sam Goldstein rekao, očaj i bijes totalnog poraza teško je kontrolirati.

Ercegovac: Mi nikad nismo doživjeli lustraciju

FM: Imate osjećaj da se danas uopće ne smiju dovoditi u pitanje teze koje je komunistička vlast nametala o Drugom svjetskom ratu pa makar one bile i neistinite. Što vi kažete o tome?

Peter Antony Ercegovac: Jedan od najvećih problema u Hrvatskoj je to što nikada nismo doživjeli lustraciju. Od toga ne možemo pobjeći. Nalazimo se u shizofrenoj situaciji gdje ljudi koji su

Vjerujemo da se dio dokumentacije nalazi u Beogradu ili drugim "privatnim" arhivima

FM: Gdje se danas nalazi dokumentacija logora?

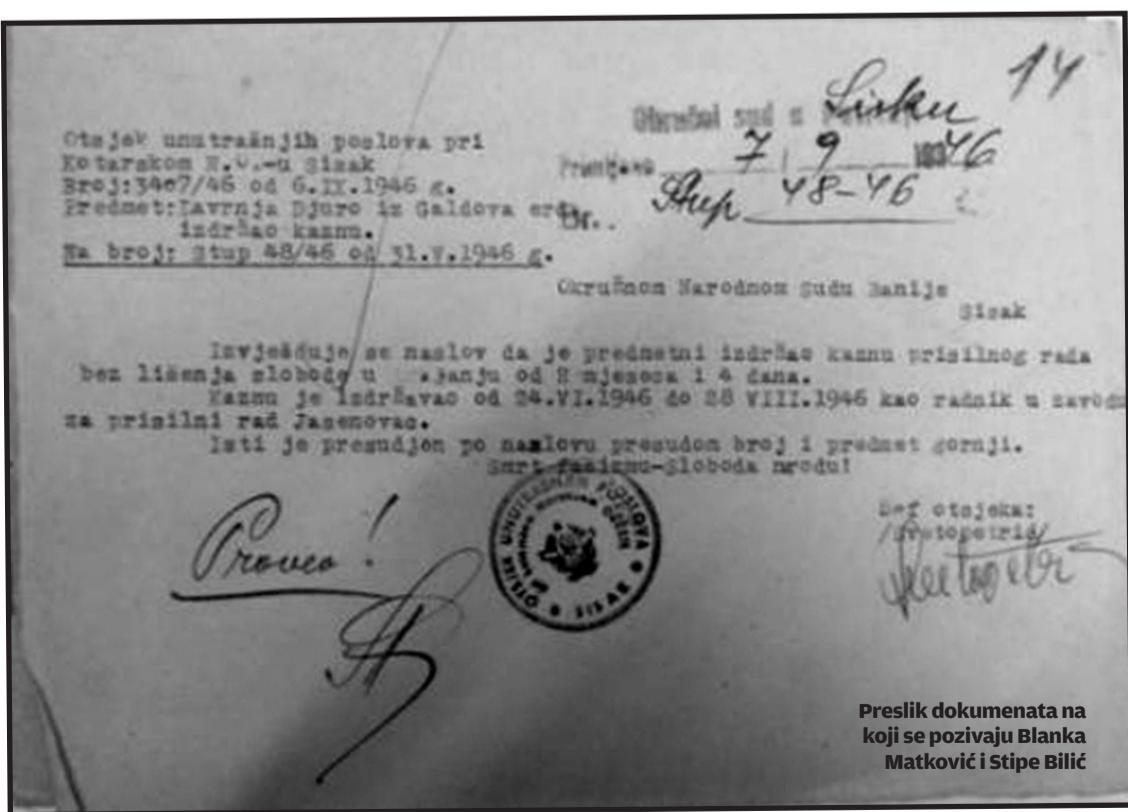
Matković: Dio dokumentacije ratnog logora Jasenovac može se naći u različitim fondovima koji se čuvaju u Hrvatskom državnom arhivu, no vjeru-

jemo da se cijelovitija dokumentacija nalazi na drugim mjestima, možda u Beogradu, a možda u „privatnim“ arhivima koji lažne informacije šire u javnom prostoru podučavaju nove naraštaje.

motrite situaciju shvatit ćete da su oni djeca komunističke ljevice koja su pretvorila u nacionalnu jugoslavensku desnicu s ciljem da konačno zacementiraju svoju nadvlast u svim segmentima društva, a da bi u tome uspjeli oni moraju uvjeravati većinu da postoji samo jedna istina i to njihova.

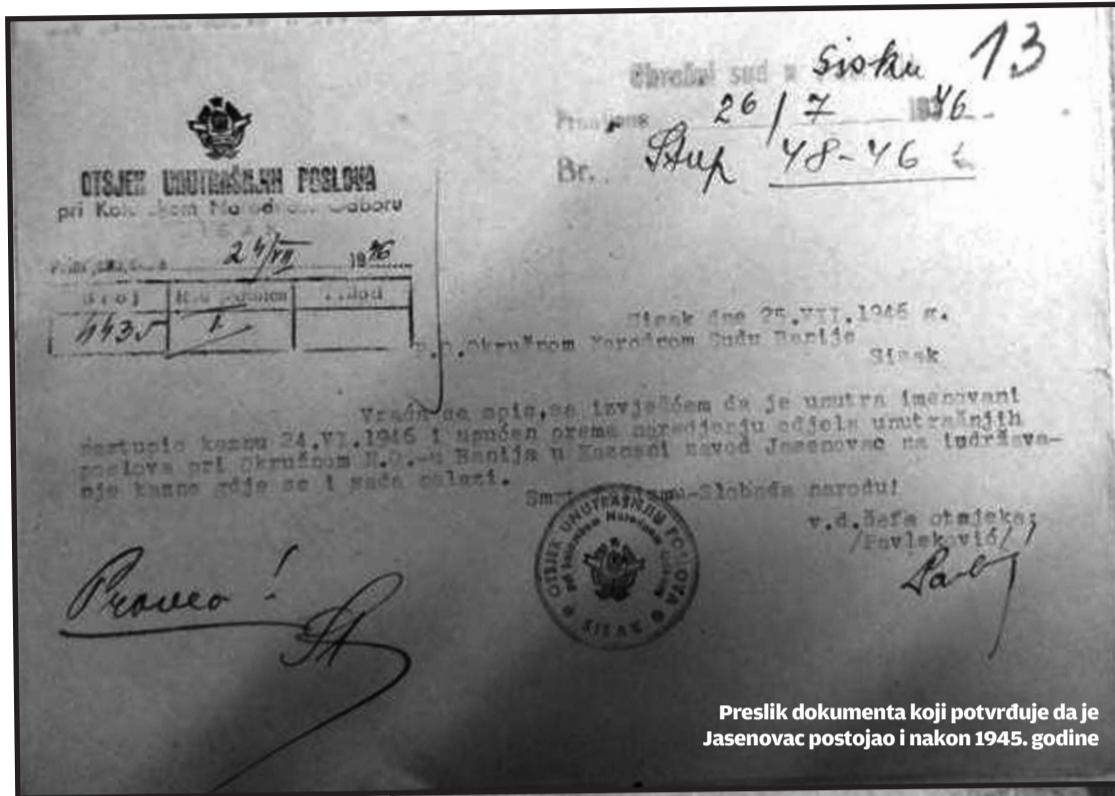
FM: Koliki je moralni i politički kredibilitet komunističkog antifašizma u okvirima liberalne demokracije?

Ercegovac: Naravno u jednoj liberalnoj demokraciji cijela koncepcija antifašizma je flotska. Zašto? Prijе svega ta koncepcija je bila izmišljena od jednog od najgorih, ako ne i najgoreg diktatora svih vremena - Staljina. Staljin je izmislio antifašističku borbu ne radi cijelog svijeta nego radi jednog lokalnog sukoba koji se odigrao na talijanskoj političkoj sceni 1930-ih godina prošlog stoljeća. Palmiro Togliatti, generalni tajnik talijanskog komunističkog pokreta od 1927. do 1964., je tražio način kako mobilizirati radnički sloj u borbi protiv Mussolinija u vrijeme kada Drugi svjetski rat još nije bio na vidiku. Koncept antifašističke borbe je ekskluzivno izmišljen radi talijanske situacije. Kada to uzmemo u obzir onda možemo zaključiti da je tzv. antifašistička borba okončana 8. rujna 1943. kapitulacijom fašističke Italije. Da taj talijanski komunistički pokret otpora ima nekakve veze s realnošću života običnog puka u zapadnim liberalnim demokracijama EU-a, cijele Europe i Sjeverne Amerike od 1945. do 2016.

Preslik dokumenta na koji se pozivaju Blanka Matković i Stipe Bilić

HRVATSKI

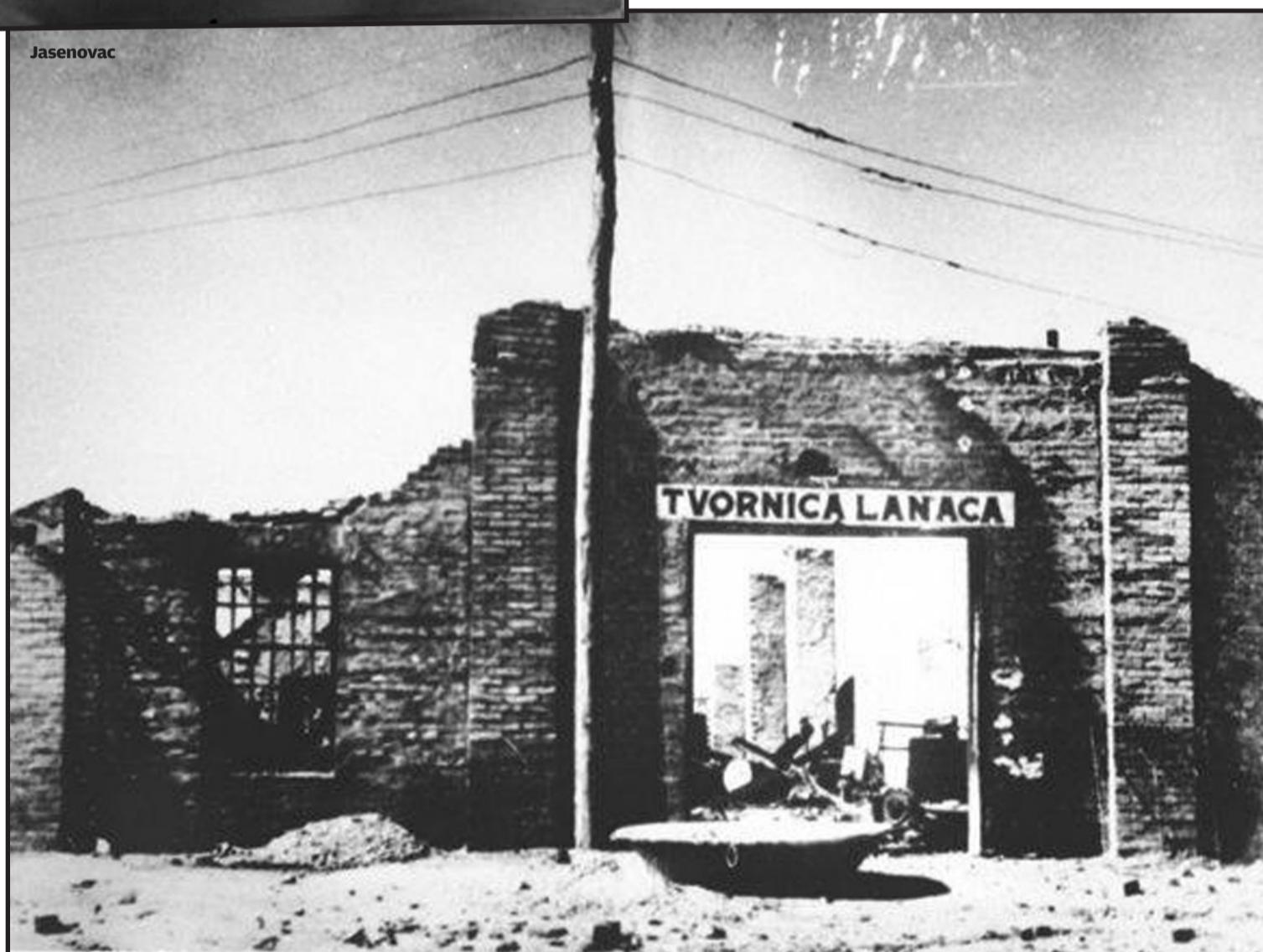
Preslik dokumenta koji potvrđuje da je Jasenovac postojao i nakon 1945. godine

je jednostavno smješna konstrukcija. Riječ je o konstrukciji čiji smisao možda, osim u Hrvatskoj, vide jedino deklarirani trockisti ili neo-marksisti na marginama sveučilišta na Zapadu.

FM: Je li bilo istraživanje žrtava logora u Jugoslaviji i ako jesu, zašto su prekinuta?

Matković: Naš stav po pitanju bilo kakvih brojki je jasan od početka. Ne bavimo se nikakvim licitacijama ili procjenama jer nam to nije ni cilj. Jedino što se sa sigurnošću može reći jest da su na prostoru logora Jasenovac i Donje Gradine iskopani ostaci 725 osoba. Ovdje naglašavam još jednom da se radi o broju žrtava do kojeg se došlo antropološkim i forenzičnim istraživanjima. Najveći dio ovih žrtava ekshumiran je u grobištima u Donjoj Gradini u Bosni i Hercegovini, a samo manji broj na lijevoj obali Save, u mjestu Jasenovcu, odnosno na prostoru samog logora. Ovdje ističem i ratnih i poratnih žrtava jer se najznačajnijim i najtemeljitijim poslijeratnim ekshumiranjem i istraživanjem grobišta u Donjoj Gradini izvršenom 1964. ustanovio broj od 538 žrtava, ali pronađeni materijal i izvešta, posebno antropologa govore u prilog i ratnih i poratnih žrtava. Uostalom o tome svjedoče i sami članovi saveznog SUBNOR-a kada kažu da se treba paziti da se prilikom istraživanja ne ekshumiraju ustaški i njemački grobovi.

Jasenovac

Istraživanja su zaustavljena i nikad nisu dovršena

Treba reći i to da su tadašnja istraživanja zaustavljena i nikad nisu dovršena. Prema tome ni u kom slučaju ne govorimo o ukupnom broju žrtava ili posmrtnih ostataka, već samo i isključivo o broju žrtava koje su ekshumirane.

Također smatramo da su daljnja istraživanja i ekshumacije apsolutno neophodni jer bez njih teško možemo postići daljnji napredak u istraživanju ove problematike. Moj stav je da konačan broj ratnih i poratnih žrtava u Jasenovcu nikada neće biti poznat, no sustavnim interdisciplinarnim istraživanjima moguće je doći do materijalnih i pisanih dokaza za barem veći broj žrtava. Na pojedine dokumente o ratnom Jasenovcu nailazili smo tijekom našeg rada, no s obzirom na to da smo imali obvezu i prema Hrvatskom državnom arhivu zbog njihovog projekta, jednostavno nismo imali više vremena baviti se ovom problematikom.

Otkrivamo one žrtve koje su na popisu a ne bi tamo smjele biti

Nikola Banić: Naša istraživanja se ne kreću u smjeru traženja stvarnih žrtava Jasenovca, nego u otkrivanju onih žrtava na trenutnoj inačici popisa koje tamo ne bi smjele biti tj.

ukazujuemo na lažnjake s popisa, a njih ima toliko mnogo da se relevantni popis mora početi pisati od početka na znanstvenim temeljima ako želi imati znanstveni kreditabilitet.

HRVATSKI

U više navrata odlazili smo u Jasenovac i druga mjesta i ondje razgovarali s još uvijek živućim svjedocima, među kojima je bilo i onih koji su bili pripadnici partizanskih postrojbi i OZN-e. U Slavoniji smo također razgovarali s obitelji kod koje su 1942. bile smještene izbjeglice s Kozare, a koje su prošle kroz logor Jasenovac. Navode te obitelji uspjeli smo potvrditi dokumentima koje smo pronašli u Hrvatskom državnom arhivu. Također smo razgovarali i s nekim bivšim logorašima, među kojima su bili i oni koji su odvedeni na rad u Njemačku. Njihove izjave i podatke koje smo pronašli u arhivskom gradivu međusobno smo uspoređivali, a ja sam u više navrata razgovarala i s pokojnim Dinkom Šakićem. Naš je stav da sve činjenice o žrtvama moraju biti prezentirane jasno, precizno, do-

ratnom logoru Jasenovac u kojоj bismo prezentirali nove znanstvene rezultate. Prije deset godina, kada sam tek započela s ovim projektom, pronašla sam jedan dokument o Jasenovcu koji bi mogao baciti novo svjetlo i na ukupan broj žrtava ratnog logora, no riječ je o veoma složenoj analizi tog dokumenta kojeg također moramo usporediti s brojnim drugim izvorima. Dakle, taj posao je prilično opsežan i još uvijek u tijeku, no moguće je da ćemo moći govoriti o konkretnim brojkama nakon što on буде završen. U svakom slučaju, moj je stav da istraživanju jasenovačkih žrtava treba pristupiti na isti način na koji smo dr. sc. don Josip Dukić i ja pristupili Dugopoljskom žrtvoslovu kada smo iznijeli sve podatke o žrtvama do kojih smo došli, a naročito one koji su bili kontradik-

torni, i to bez ikakvih naših intervencija i interpretacija. Na primjer, ako imamo dokument iz 1957. u kojem se navodi da je Andrija Rogošić bio hrvatski redarstvenik kojeg su 1943. uhitili Nijemci u Zagrebu i odveli u logor (čije se ime ne navodi) nakon čega mu se gubi trag, te ako imamo podatke iz Projekta Dotrščina prema kojemu je ista osoba navodno ubijena u Jasenovcu 1945., onda to treba jasno reći, a ne prihvati drugu verziju jer je ona politički prihvatljivija. To je apsolutno nepošteno prema čovjeku koji je izgubio život. Njegova smrt nije naše leno! Nastavak u idućem broju Fenixa....